

Алексєєва Алла Олександрівна
зберігач фондів,
Державний історико-культурний
заповідник "Буша"
(с. Буша, Ямпільський р-н,
Вінницька обл., Україна)
busha.zapovidnik@gmail.com

Alekseyeva Alla
Custodian of funds,
State Historical and Cultural
Reserve 'Busha'
(Busha village, Yampil district,
Vinnytsia region, Ukraine)

МУЗЕЙНА КОЛЕКЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА "БУША": ФОРМУВАННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

MUSEUM COLLECTION OF THE STATE HISTORICAL AND CULTURAL RESERVE 'BUSHA': FORMATION AND MODERN CONDITION

Анотація

У статті розглянуто основні історико-культурні пам'ятки заповідника "Буша". Подано стислий опис музеїв: археології, етнографії, народних ремесел, звернено увагу на діяльність ДІКЗ "Буша" як привабливого туристичного об'єкта.

Ключові слова: заповідник, замкова вежа, скульптура, музей, експозиція, колекція.

Summary

The article deals with the main historical and cultural monuments of the 'Busha' reserve. The brief description of museums of archeology, ethnography, and folk crafts is given. Special attention is paid to the activities of the SHCR 'Busha' as an attractive object for tourists.

Key words: reserve, castle tower, sculpture, museum, exposition, collection.

Подільське село Буша на Вінниччині – загадкова й приваблива місцина. Завдяки своїм історико-культурним пам'яткам воно належить до семи чудес краю. Нині на картах Буша визначена як село, і лише залишки старовинної фортеці – вежа з пороховим льохом під нею та відбудована церква – нагадують нам про те, що колись це було місто.

Близько 1594 р. для захисту містечка від повсталих селян Я. Замойський будує в Буші фортецю, яка пізніше ще більше зросла й укріпилася: Г. Л. де Боплан називав її "Орлиним гніздом". Околиці фортеці почали заселяти ремісники та простий люд¹.

У роки Хмельниччини (1648–1654) Буша, що на той час була сотенним містечком Брацлавського полку, стала козацькою твердиною на кордоні з Польщею, містом-фортецею, мури якого порівнювали з Кам'янецькою фортецею, називаючи Малим Кам'янцем.

У 2000 р., зважаючи на історичну, архітектурну та культурну цінність розташованих на території села пам'яток, було створено Державний історико-культурний заповідник "Буша", до якого увійшли кам'яна фортечна вежа XVII ст., дохристиянський скельний храм IV–IX ст. та інші об'єкти культурно-історичної спадщини.

Візитною карткою заповідника "Буша" є замкова вежа XVII ст. з підземними ходами (рис. 1), у якій експонується холодна зброя, кінське спорядження (підкови, стремена), люльки та інші речі козацької доби. На горішньому поверсі демонструється панорама "Оборона Буші", присвячена битві 28–30 листопада 1654 р. З балкона вежі можна оглянути довколишні краєвиди (рис. 2).

Розташований на правому березі р. Бушанки у природній ущелині дохристиянський скельний храм є унікальною археологічною пам'яткою, аналогів якої у Європі немає. Його називають "бушанським дивом" та "подільською святинею". Він був випадково виявлений у 1824 р. під час земельних робіт місцевим поміщиком

¹ Антонова О. Архітектурне обличчя Буші / Мат-ли наук. конф. Вінницького краєзнавчого музею "Міста і містечка Поділля від доби Середньовіччя до поч. XX ст.": – Вінниця, 2015. – С. 238–246.

О. Р. Овсяним, і відтоді це давнє святилище постійно привертає увагу науковців. Уперше храм у 1883 р. дослідив відомий київський історик і археолог В. Б. Антонович.

Найбільшою цінністю храму є висічений у скелі рельєф, на якому зображено безлисте дерево – на його гілках сидить півень, а поруч із ним навколішках стоїть людина, тримаючи в руках чашу; позаду, на підвищенні, помітна постать оленя, між рогами якого, у рамці, В. Б. Антонович зафіксував напис (не зберігся): "АЗ... ЄСМЬ... МИРОБОГ... ЖРЕЦ... ОЛЬГОВ" (рис. 3). Коли і ким був створений цей рельєф – достеменно не відомо. Більшість істориків датують пам'ятку дохристиянськими часами та пов'язують її з носіями черняхівської археологічної культури (II–IV ст.). Проте є припущення і про більш пізнє походження цього об'єкта (IX ст.)².

Фондові зібрання заповідника за роки існування поповнилися матеріалами археологічних розкопок, старовинною зброєю, творами живопису та монументально-декоративної кам'яної скульптури; зібранням книг, присвячених мистецтву, історичній науці та краєзнавству; народним одягом, килимами, речами повсякденного вжитку XIX–XX ст. Ці музейні предмети розповідають про історію Подільського краю у різні періоди та становлять експозицію музеїв: археології, етнографії та народних ремесел.

Археологічний музей створено на місці археологічних розкопок, у 2007–2009 рр. проведених під керівництвом старшого викладача Вінницького педуніверситету В. А. Косаківського (рис. 4). У ньому можна бачити залишки житла Трипільської археологічної культури (IV тис. до н. е.), артефакти чорноліської археологічної культури та знахідки часів пізнього Середньовіччя (рис. 5).

Цікавими для відвідувачів заповідника "Буша" будуть музеї етнографії та народних ремесел, де можна ознайомитися із традиційним побутом подільських селян кін. XIX – поч. XX ст., сучасними і старовинними виробами місцевих ремісників: каменотесів, вишивальниць, ткаць, майстрів з виготовлення народних іграшок, писанкарів (рис. 6, 7).

З 1986 р. в Буші щорічно проводять всеукраїнські практикуми для професійних скульпторів-каменотесів і народних майстрів "Подільський оберіг", де відроджуються давні традиції мистецтва обробки каменю на Поділлі³.

Свою назву цей плерер отримав не випадково: й досі біля багатьох садиб можна бачити кам'яні стовпи з вигадливими візерунками, які у давнину вважали оберегами від злих духів і нещастя⁴.

Підсумком плереру стало створення майже 160 скульптурних робіт, що надійшли до фондів заповідника "Буша". Це дало змогу заснувати на його основі єдиний в Україні парк кам'яної скульптури, експонати якого демонструють широку палітру прадавніх образів, котра поєднує орнаментальні та рослинні мотиви, геральдичні знаки, стилізовані зображення птахів, тварин, людей (рис. 8, 9).

Бушанська замкова вежа, скельний храм та колекція заповідника, що передає колорит різних періодів історії цієї частини Східного Поділля, є привабливим туристичним об'єктом для жителів різних куточків України та гостей із зарубіжжя. Діяльність ДІКЗ "Буша" сприяє популяризуванню краєзнавчих та історичних знань у суспільстві, формуванню сучасного взірця регіональної та національної ідентичності українства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О. Архітектурне обличчя Буші / О. Антонова // Міста і містечка Поділля від доби Середньовіччя до поч. XX ст.: матеріали наук. конференції / Вінницький обл. краєзнавч. музей. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016 (Серія "Подільська старовина"). – С. 238–246.

2. Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради [В. П. Буздиган та ін.; за наук. ред. В. А. Косаківського]. – Вінниця : Вінницька газета, 2009. – 208 с.: кольор. іл., фотогр. – Бібліогр.: С. 182–184. – ISBN 978-966-2257-18-2.

3. Винокур І. С. Буша: історико-краєзнавчі нариси / І. С. Винокур, О. М. Альошкін, Р. В. Забашта, М. Б. Петров, В. М. Петровський, О. М. Пірняк, В. С. Степанков. – Хмельницький : Редакційно-видавничий відділ, 1991. – 152 с.

4. Цвігун Т. О. Застигла в камені історія / Т. О. Цвігун // Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради [В. П. Буздиган та ін.; за наук. ред. В. А. Косаківського]. – Вінниця : Вінницька газета, 2009. – С. 5–8.

REFERENCES

1. Antonova O. Arkhitekturne oblychchia Bushi / Materialy naukovoi konferentsii Vinnytskoho kraieznavchoho muzeiu "Mista i mistechka Podillia vid doby Serednovichchia do poch. XX st." [The architectural face of Bush] /

2. Винокур І. С. Буша: історико-краєзнавчі нариси. – Хмельницький, 1991. – С. 110–132.

3. Цвігун Т. О. Застигла в камені історія // Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради. – Вінниця, 2009. – С. 5–8.

4. Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Бушанської сільської ради. – Вінниця, 2009. – С. 3–54.

[Materials of the scientific conference of the Vinnytsia Local History Museum "Cities and towns of Podillya from the Middle Ages to the beginnings. XX centuries"]. Vinnitsa, 2015. – S. 238–246.

2. Busha: pryroda, arkeolohiia, istoriia, etnografia ta folklor sil Bushanskoi silskoi rady [Bush: Nature, Archeology, History, Ethnography and Folklore of the Villages of the Busan Village Council] / Za nauk. red. V. A. Kosakivskoho [For Sciences. ed. V. A. Kosakovsky]. Vinnitsia: Vinnytska hazeta [Vinnitsa: Vinnitsa newspaper]. – 2009. – S. 3–54.

3. *Vinokur I. S.* Busha: istoryko-kraieznavchi narysy [Bush: historical and ethnographic essays] / I. S. Vinokur, O. M. Aleshkin, R. V. Zabashta, M. B. Petrov. Khmelnytskyi: Redaktsiino-vydavnychiy viddil [Khmelnytsky: Editorial and Publishing Department]. – 1991. – S. 110–132.

4. *Tsvigun T. O.* Zastyhla v kameni istoriia [The History of Stuck in a Stone] / T. O. Zvigun // Busha: pryroda, arkeolohiia, istoriia, etnografia ta folklor sil Bushanskoi silskoi rady [Bush: Nature, Archeology, History, Ethnography and Folklore of the Village of Busan Village Council] / Za nauk. red. V. A. Kosakivskoho [For Sciences. ed. V. A. Kosakovsky]. Vinnitsa: Vinnytska hazeta [Vinnitsa: Vinnitsa newspaper]. – 2009. – S. 5–8.

Перелік ілюстрацій

Рис. 1. Кам'яна вежа фортеці XVII ст. після реставрації 2005–2006 рр.

Рис. 2. Вид з балкона вежі на парк кам'яних скульптур.

Рис. 3. Барельєф у скельному храмі.

Рис. 4. Музей археології (зовнішній вигляд).

Рис. 5. Розкоп трипільського житла в Музеї археології.

Рис. 6. Етнографічний музей в хаті кін. XIX – поч. XX ст.

Рис. 7. Експозиція ткацтва в Музеї народних ремесел.

Рис. 8. Вирій. Скульптор В. Слубський. 1998 р.

Рис. 9. Мар'яна Завісна – захисниця Буші під час битви 1654 р.

Рис. 1

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 4

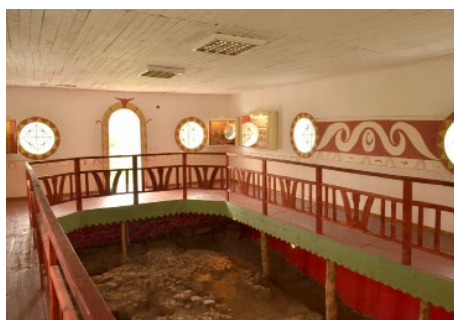

Рис. 5

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 8

Рис. 9